

ftm.nl

Hoezo is groei nog steeds basis voor beleid en niet welzijn of geluk?

Daniel Mügge

Vandaag en morgen vergadert in Den Haag de tijdelijke commissie Breed Welvaartsbegrip van de Tweede Kamer. De kernvraag op de agenda van het zestal Kamerleden is vrij fundamenteel: is het bruto binnenlands product wel de juiste maatstaf om te bepalen of het met Nederland wel of niet de goede kant opgaat? Of stuurt deze graadmeter beleid juist in de verkeerde richting? Over twee maanden adviseert de commissie de Kamer of er wel of geen vervolgonderzoek moet komen. Dat is zeker nodig, betoogt Daniel Mügge. Maar het probleem zit veel dieper dan tot nu toe verondersteld.

De commissie is opgezet uit wantrouwen tegenover standaard economische indicatoren. Zijn deze misleidend als kompas voor beleidsmakers? De hoofdverdachte: het bruto binnenlands product (bbp). Als graadmeter van groei is het alom aanwezig. Maar het houdt geen rekening met de uitputting van natuurlijke grondstoffen, negeert onbetaald werk binnen huishoudens – vooral door vrouwen verricht – en kent nogal arbitraire waardes toe aan dienstverlening door de overheid (scholen, etc.). Tot zover niets nieuws. Simon Kuznets, één van de grondleggers van het huidige bbp, waarschuwde al in de jaren '30: beleidsmakers moeten vooral beseffen wat die cijfers over productie van goederen en (later)

diensten samenvatten. Dat is niet welvaart, en al helemaal niet welzijn. Zijn waarschuwing werd snel vergeten en zo zijn er sindsdien boekenkasten vol geschreven met de kritiek dat het bbp dingen vertekent en dat het daarvoor toch nooit bedoeld was.

Welvaart in brede zin

Als de tijdelijke commissie dus wil weten of het bbp een goede graadmeter voor welvaart in brede zin is, is het antwoord snel gegeven: nee. En het is geen geheim. Geen statisticus die dat zou ontkennen. De vraag is dus niet of wij andere graadmeters nodig hebben voor welzijn en welvaart. Die hebben we nodig en er ligt al een paar dozijn voorstellen op de plank bij internationale organisaties en denktanks. De echte vraag is: als de kritiek op het bbp hout snijdt en bovendien al decennia oud is, hoezo is bbp nog steeds de kampioen onder de bestuurlijke cijferreeksen? Als er zoveel mis mee is, hoezo laten we het niet gewoon los?

Het antwoord heeft twee delen. Beide staan los van de gebreken van het bbp als economische thermometer. Het gaat om de behoefte aan houvast in tijden van oeverloze complexiteit en om het feit dat groei is ingebakken in ons economisch stelsel. Eerst de drang naar houvast. De afgelopen 50 jaar waren getekend door de ontdekking van complexiteit. Nog in de jaren '50 leek de wereld simpel en bestuur liet zich leiden door monochrome tegenstellingen: man/vrouw, binnenland/buitenland, ontwikkelingsland/ontwikkeld land, links/rechts, democratisch/ondemocratisch, enzovoort. Sindsdien zijn deze dichotomieën één voor één afgebroken. Van elke bestuurlijke kwestie weten we nu dat het probleem doorgaans veel ingewikkelder ligt. Maatschappelijke problemen zijn nu multidimensionaal en complex. Wij stikken van de onbedoelde

bijeffecten van beleid. Problemen zijn niet te begrijpen zonder talloze andere thema's ook in ogenschouw te nemen – of het nou gaat om handelsverdragen met Amerika, aanrandingen in Keulen of klimaatverandering. Die complexiteit is niet verzonnen. Dat besef is niet alleen een zegen, maar ook een vloek. Want dat verlamt de bestuurlijke machinerie. Als je alle plussen en minnen probeert mee te nemen in een beslissing, lukt het nooit een gekozen pad als het overduidelijk juiste te rechtvaardigen. Dus verschuilen bestuurders zich achter technocratische procedures. Wat moeten zij anders? Om het verwijt van willekeur in die procedures te voorkomen, creëer je tal van indicatoren, meetinstrumenten, kosten-batenanalyses, impact assessments en wat niet nog meer.

Boosdoener? Groei!

Zeker de slimme bestuurder houdt er geen naïef 'meten is weten'-geloof meer op na. Maar zonder dat meten kan zij al helemaal niet meer besturen. Tenzij wij bereid zijn bestuurlijke beslissingen helemaal te staken of aan de grillen van machthebbers over te laten, komen we om cijfers niet omheen – gebrekkig of niet. We produceren cijfers die de complexiteit van de wereld geweld aandoen, omdat we anders helemaal niet meer kunnen handelen. Niet de mate waarin de de cijfers getrouw de werkelijkheid weergeven geeft de doorslag, maar de praktische behoefte aan houvast. Rest de vraag hoezo, onder het grote aantal indicatoren die het CBS produceert, bbp nog steeds koning is. Vanwaar de obsessie met een getal dat productie meet, terwijl wij welvaart en welzijn veel hoger in het vaandel hebben staan? Die dominantie van het bbp als maat van welvaart heeft niets te maken met misvattingen over economische statistieken of een doorgeslagen materialisme en consumentisme van burgers. Die zit ingebakken in ons economische systeem. Het is niet het meetinstrument waaraan

wij vasthangen, maar de noodzaak van economische groei.

Waarom die afhankelijkheid van groei?

Het is niet het meetinstrument waaraan wij vasthangen, maar de noodzaak van economische groei

Door steeds betere technologie kunnen we dezelfde hoeveelheid spullen met steeds minder mensen maken. Werkloosheid is het gevolg. De oplossing? Groei. De overheid heeft te veel schulden, moet dus meer belasting innen maar zonder burgers en bedrijven te verdrukken. Het antwoord? Groei. Bedrijven stoppen met investeren zonder zonnige vooruitzichten en verergeren zo economische malaise. De remedie? Groei. Het is niet de menselijke consumptiedrift die groei aanzwengelt. Eerder moeten burgers behoeftes aangepraat krijgen om het economisch systeem draaiende te houden.

Bestuurlijke noodzaak

En of dat systeem wel draait, dat meet het bbp. Het gaat hier inderdaad niet om blijdschap, de bescherming van het regenwoud, of de toekomst van onze kinderen. Bbp-meting beantwoordt de vraag of de economische motor loopt. In het economisch stelsel waarin we nu leven, blijkt dat een vereiste. Zonder groei hebben we een probleem – ondanks alle nare bijeffecten die groei vaak heeft. Zo bekeken mist de discussie over bbp gauw haar doel. Vraag niet: wat is mis met bbp? Maar vraag: als we ermee zo in de maag zitten, wat is het aan onze economie en maatschappij dat we er niet vanaf komen? Voor Nederland anno 2016 is bbp wél een relevante graadmeter, want zonder groei bezwijkt onze hedendaagse economie. Bbp-cijfers geven bestuurders een handvat voor beleid, hoe gebrekkig dan ook. Van de bestuurlijke

noodzaak tot simplistische werktuigen kom je niet snel af. Als het de groeiobsessie is die mensen dwarszit, schiet kritiek aan bbp als indicator te kort. Dan heb je een radicaal ander economisch bestel nodig. Pas met een systeem dat niet meer afhankelijk is van groei, kan je ook bbp gerust in het bakje met afgehandelde zaken leggen. De vervolgcommissie moet er dus zeker komen. Maar misschien is het probleem niet zozeer dat we ons doodstaren op de verkeerde indicator. Misschien is de echte vraag hoe we ons kunnen losweken uit een systeem dat ons dwingt groei voorrang te geven boven dingen die de echte basis zijn van welvaart en welzijn.

